

МАКЕДОНИЈА ЖИВЕЕ

Доц. д-р Тања Каракамишева е родена на 31.3.1971 година во Скопје. По професија е дипломиран правник со завршени студии на Правниот факултет. Од февруари до јуни 1994 година работи како стручен соработник за европски прашања во Министерството за култура при Владата на РМ, а одредено време минува на практика како адвокатски приправник. Последипломските студии на правно-политичките науки ги завршува на Правниот факултет во Скопје, по што во септември 1997 година успешно го одбранува магистерскиот труд "Промените во партиската структура на Република Македонија". Во декември 2002 година докторира на Правниот факултет во Љубљана, Р Словенија, на тема: "Развојот на изборните системи во некогашните социјалистички држави, со посебен осврт на Република Македонија", под менторство на редовниот професор по уставно право д-р Цирил Рибичич. Од 1995 до 1998 година работи на Правниот факултет во својство на ангажиран демонстратор од страна на предметните професори, по што е избрана за асистент, а во 2003 година и за доцент на Правниот факултет "Јустинијан Први" на научната област Уставно право и политички систем. Истовремено, како парт-тајм професор е ангажирана и на Интердисциплинарните студии по јавна администрација во Битола на предметите "Основи на уставно право и политички систем" во прва година и "Современи политички системи" во трета година.

■ Разговорот го водеше: Жаклина МИТЕВСКА

Како по некое непишано правило, кај нас, пред секои избори, се менуваат правилата на игра. Сепак, за фер и демократски избори најбитно е однесувањето на политичките партии, а не честата промена на законодавството. Госпоѓице Каракамишева, дали во изминатиов 15-годишен период од независноста на државата ние имавме такви избори?

КАРАКАМИШЕВА: За жал, непишаното правило на однесување на политичките партии секогаш е посилно од пишаното правило или од европскиот стандард за неменување на изборните правила најмалку една година пред избори. Станува збор за правило содржано во Кодексот за добра практика во изборните прашања, документ усвоен од Парламентарното собрание на Советот на Европа, кој Република Македонија мора да го почитува како членка на оваа организација. Од друга страна, пак, неправилностите во изборните активности, кои се главен товар на сите досегашни изборни циклуси, почнувајќи од повредата и злоупотребата на избирачкото право, кршењето на гласачките кутии, поткупот, изборната измама, фалсификувањето на потписите на записниците за спроведени избори, преправањето на изборните резултати, употребата на оружје, сила, закана на избирачките места и слично, ни оддалеку не можат да ги задоволат правилата содржани во Декларацијата за критериумот слободни и фер избори, усвоена од Интерпарламентарниот совет во Париз, 1994 година. Најголеми виновници за сè ова се политичките партии и нивната политичка (не)култура, од една страна, и индолентниот однос на државните институции, бавната или никаква разрешница на судските процеси, неповедувањето кривични пријави на јавниот обвинител во бројни случаи, или едноставно толерирањето и премолчното прифаќање на ваквите состојби како нужно зло, од друга страна. Имајќи ги предвид сите овие околности, можам да констатирам дека во изминатиов 15-годишен период од независна Македонија ние имаме помалку или повеќе проблематични избори, кои во ниту еден случај не можат да се наречат европски.

A woman with long, wavy blonde hair is standing in the foreground, smiling. She is wearing a black jacket with a decorative gold and red trim along the lapels and a black top with a bow. A gold belt buckle is visible on her black skirt. In the background, there is a large bronze statue of a seated figure, a building with a red roof, and a town with red-roofed houses and mountains in the distance under a blue sky with clouds.

ДЕМОКРАТСКА

Има објавено бројни научни и стручни трудови, статии и мислења во домашни и странски публикации. Автор е на три книги: "Избори и изборни системи", објавена на македонски и на англиски јазик, "Македонска политика", "Политички партии и интересни групи", а со свои делови учествува во неколку факултетски и средношколски учебници. Член на Државната изборна комисија (1999-2001), член на Меѓународната асоцијација за изборни системи (1999-2001), на Комисијата за заштита на правата на неправедно осудените лица (1999-2001). Со свои прилози учествува на значајни семинари и конференции.

НЕДЕМОКРАТИЈА

По сè изгледа на светот сме му познати и по нешто друго, а тоа е по апсурдите кои ни се случуваат. Ниту една земја не ги менува органите за спроведување на изборите една година пред нивното одржување, а ние тоа го правиме. Освен тоа, доцневме со носењето на Изборниот законик, а сè уште тактизираме со денот кога ќе се одржат изборите. Кому сè ова му оди во полза?

КАРАКАМИШЕВА: Не само што не ги менуваат органите за спроведување на изборите, туку европските држави постојано ги засилуваат и ги зацврстуваат своите изборни администрации, како во финансиска, така и во логистичка смисла. Но, тие многу одамна ги разграничиле поимите јавна, државна и изборна администрација. Не станува збор за исти администрации, туку за различни структури кои имаат своја посебност, компетентност и професионалност. Република Македонија ниту овој пат не успеа да изгради независна, непартиска, деполитизирана и професионална изборна администрација, која ќе регрутира луѓе кои ќе се јават на конкурс, кои ќе ги задоволат објективните критериуми на стручност, да не се членови на ниту една партија, да ги поминат курсевите на стан-

административни службеници нужно е да се оди кон изградба на целосно независна и непристрасна изборна администрација. Ова најмногу се потенцира како потреба доколку во државата постои историја на партиска доминација и манипулации во изборниот процес, а особено во земјите во транзиција, каде што некои партии сè уште веруваат дека единствениот начин да ги добијат изборите е да ја контролираат изборната машинерија. Тоа е опасно за кредибилитетот на изборите и за легитимитетот на изборните резултати. Мислам дека преголемо и непотребно внимание му се посвети на прашањето кога ќе се одржат изборите. Во услови кога бројни економски реформи чекаат време да дојдат на ред, ние се занимаваме со прашањето кога ќе имаме избори. Не можам да разберам зошто толку голема еуфорија за нешто што природно следува и минува. Има уставни рокови за распишување на парламентарните избори кои претседателот на Собранието мора да ги почитува.

НЕ СЕ НАУЧИ ПОЛИТИЧКИОТ БОН-ТОН

Од одржувањето на парламентарните избори ќе зависи нашето зачленување во Европската унија и во НАТО. Но, ако го имаме предвид она што деновиве се случуваше во законодавниот дом, прогнозите дека тие ќе бидат демократски, всушност се песимистички. Дали и Вие се согласувате со овој став?

Македонското Собрание наместо да претставува институција која го контролира и го санкционира однесувањето на власта, се претвора во нејзин апологет, мутантска власт која наместо да ја спроведува волјата на народот, сè повеќе располага со судбината на народот.

КАРАКАМИШЕВА: Сигурно е дека нашето зачленување во ЕУ и во НАТО нема да зависи само од успешно одржаните парламентарни избори. Но, факт е дека успешните избори ќе бидат добра стартна позиција од каде ќе почне нашето успешно или неуспешно чекорење кон овие дестинации. Мислам дека изборите не треба да ги правиме успешни за другите. Тие ни се потребни нам, на граѓаните на Македонија. Тие се наша лична карта, наш идентитет. Тие се огледало или рефлексija на нашиот политички живот, на квалитетот на нашата политичка понуда. Потребно е уште многу енергија да потрошиме за да се научиме на вистински политички бон-тон, искоренување на изборните неправилности и практикување на демократски вредности во изборниот процес.

Ако решението за избирачките одбори, во кое треба да влезат тројца административци, двајца партиски членови, по еден од власта и од опозицијата и тоа според освоените гласови на последните избори, е преодно, тогаш зошто во опозиционите партии, како и во оние кои се на власт, се создава толкава паника, станува збор за губење и кај едните и кај другите?

КАРАКАМИШЕВА: Да имаше барем малку стратегија во работата на партиите Република Македонија немаше да дојде на ова ниво. Зарем Вие навистина мислите дека партиите се заинтересирани за тоа што ќе се случи по преодното решение?

Можам да констатирам дека во изминатиов 15-годишен период од независна Македонија ние имаме помалку или повеќе проблематични избори, кои во ниту еден случај не можат да се наречат европски.

дардизирана обука раководени од домашни и од странски експерти и да полагаат стручен завршен испит. Во зависност од финансиската моќ на државата, оваа администрација може да биде целосно професионализирана или само во највисоките изборни органи. Сите извештаи од релевантните меѓународни организации потенцираат дека во државите каде што не постои долга традиција на дејствување на независни

Да имаа таков интерес до сега имаа 15 години на располагање да го направат она што сега го оставаат за некои идни времиња. Дилемата и расправата дали да се воведат изборна администрација е стара повеќе од седум години. Зошто тоа не се случи до сега? И повторно, на партиите им е битна победата на овие избори. За другите избори повторно ќе мислат непосредно пред избори. И сè така, во круг.

Колку ваквиот состав на избирачките одбори може да доведе до фер и регуларни избори?

КАРАКАМИШЕВА: Изборната администрација треба да биде мостот кој ќе ги поврзува граѓаните и партиите. Партиите се учесници во изборниот процес, тие на граѓаните им нудат програми и насоки за развој на државата, тие не треба да бидат директно вклучени во изборната администрација, бидејќи нивниот интерес да победат на изборите секогаш ги прави пристрасни и подготвени да го остварат својот интерес дури и на штета на државата и на нејзините граѓани. Партиските членови треба само да имаат право да ја мониторираат работата на изборните органи со право да ставаат забелешки на нивната работа во записник и со можност, доколку се незадоволни од работата на некој орган, да поведат судска постапка.

Бевте член на Демократска алтернатива, но излеговте од партијата. Зошто?

КАРАКАМИШЕВА: Познатиот Демостен во една прилика им се налутил на античките Атињани дека го попречувале да зборува во Собранието. Но, по негово инсистирање да раскаже нешто сосема накратко, Атињаните се согласиле, и тој ја почнал приказната: "Млад човек изнајмил едно магаре за под неговата сенка да се заштити од силните зраци на сонцето. Сопственикот на магарето набрзо констатира дека младот човек на тоа немал право, бидејќи изнајмувањето на магарето не значело и изнајмување на неговата сенка". По така раскажаниот "заплет" Демостен ја запрел приказната и се упатил кон излезот од Собранието. Но, Атињаните инсистирале да го слушнат крајот на приказната. Тогаш Демостен се завртел и им рекол: "Значи, за сенката на магарето сакате да слушате, а не сакате да слушате кога ви зборувам за сериозни работи".

Мојата поука? Нека биде за политичарите, опозициони, владејачки. Симнете ги маските и фатете се за магарето, а не за неговата сенка, бидејќи "нема ниту една победа која не би го победила победникот".

Изборниот законик покажа дека наместо да се води конструктивна собраниска расправа, всушност се водеше дискусија околу прашањето која е најголемата опозициона партија во Собранието, а на кое треба да одговори електоратот...

КАРАКАМИШЕВА: Многу време потрошија и позицијата и опозицијата во дебата за прашања со најмало значење за квалитетот на изборите. Речиси и да немаше расправа за многу посуштински прашања како, на пример, прашањето за имунитетот на членовите на изборните органи, за дисциплинската одговорност на членовите на изборните органи, односно да се определат основите на дисциплинската одговорност, за можноста престанок на функцијата член на ДИК поради разрешување врз основа на покрената постапка за одговорност поради нестручно и несовесно вршење на функцијата или по-

ради потешок дисциплински престап, за прашањата околу финансирањето на изборната кампања, контролата на финансиските извештаи од работењето на учесниците во изборниот процес да ја врши независен ревизиски орган (може и странска ревизорска куќа), потоа прашањето за инструментот јавен повик до донаторите за финансирање на изборните кампањи со јавно откривање на идентитетот на донаторите-финансиери во кампањата и многу други прашања.

КОЈ АРГУМЕНТ Е ПОСИЛЕН ОД ВОЛЈАТА НА ГРАЃАНИТЕ?

Повторно се појави проблемот со преминувањето на пратениците од една во друга партија, а биле избрани од народот поради одредена политичка програма или партиска припадност. Како да се одговори на овој проблем, бидејќи тоа може да им се случи на сите партии?

КАРАКАМИШЕВА: За жал, ваквата можност ја дозволи Уставниот суд на РМ. Следејќи ја уставната одредба дека манда-

тот на пратениците во РМ е слободен и толкувајќи ја на начин што фактички не го санкционира преминувањето во друга партија, Уставниот суд ја институционализираше и легализираше ваквата можност. За мене, ниту еден аргумент не може да биде посилен од волјата на граѓаните изразена на избори, бидејќи и Уставот, во крајна линија, треба да го црпи својот легитимитет од граѓаните.

И овој пат политичарите се однесуваа како на пазар, во стилот "дај ми и ќе ти дадам", но секогаш има незадоволници. Според новото решение, претседателот на ДИК ќе го предлага најголемата опозициона партија, а нејзините членови ќе се избираат со двотретинско мнозинство. Кое решение за оваа Изборна комисија е најдобро за да имаме демократски избори?

КАРАКАМИШЕВА: Претседателот на ДИК не е ништо позначајна фигура од останатите членови. ДИК е колективно тело кое носи колективни одлуки, така што мислам дека уште еднаш партиите го насочија своето внимание на прашање кое повеќе ќе залекува нечији суети, отколку што вистински ќе биде важно за овие и за сите наредни избори. Повторно се пропушти шансата и ова прашање да се департизира и да се остави простор компетентните лица да си ја водат работата на стручен начин.

Иако експертите, меѓу кои и Вие, предложивте партиите јавно да ги обелоденуваат изворите на финансирање, особено за време на изборни кампањи, тоа не помина кај владејачката гарнитура...

КАРАКАМИШЕВА: Предложив и друг, сосема нов институт, за кој бев "обвинета" дека сум мошне револуционерна, а тоа е донаторите да го откријат и изворот на донираните средства. Не знам што е толку револуционерно ако барам, на пример, фирма која работи легално и чесно да наведе дека донираните средства и се од парите кои ги заработила од својот легален бизнис. Ако власта сака вистински да се справи со перењето пари и со организираниот криминал тогаш ќе мора да упо-

Евидентно е дека кај нас граѓаните сè помалку им веруваат на политичките партии и на политичарите. Тие и го заслужија тоа. Ни го обременија секојдневието со премногу лажни ветувања, демагогија, корупција, афери, нездрави односи и популизам. Многу малку простор оставија за творештвото на креативните и способните луѓе, кои гледајќи ги состојбите, а немоќни да се наметнат со силата на тупаниците и рекетарската логика, останаа надвор од актуелните случувања, да гледаат и да се чудат до каде може да оди човечката негрижа.

треби и вакви методи и средства. Сè е прашање на волја и подготвеност. Зошто да не се прифати и јавниот повик на донаторите како инструмент, кој со децении го користат партиите во европските држави. Што има страшно во тоа ако донаторите, за финансирање на изборните кампањи, го откријат идентитетот. Во Законикот недостасува и одредба дека по почнувањето на изборната кампања, ревизискиот орган треба да води континуирана контрола на средствата, со следна динамика: првата контрола да ја изврши со поднесувањето на кандидатурите, а втората 10 дена пред одржување на изборите, или на средина на кампањата и последната контрола 30 дена по завршувањето на изборите.

Зошто ни се овие промени кога сè уште немаме видливи резултати во однос на оние кои ги прекршија изборните правила, немаме осудени на затворски казни. Дали воопшто ќе се подобрат условите за нормални избори, ако се предвиди најмала затворска казна од 3 години за прекршителите на изборниот процес?

КАРАКАМИШЕВА: Освен инцидентни судски разрешници како оние пред една седмица, кои лично верувам дека немаа ниту да се случат ако не бевме на прагот на новите парламентарни избори, судските и другите правосудни органи не покажаа поголем интерес за заштита на избирачкото право на граѓаните, на кои тоа им беше евидентно повредувано на

сите досегашни изборни циклуси. Иако и тогаш и сега постојат релативно добри санкции во Кривичниот законик, кои ветуваат дека е можно да се постави ред во изборниот процес доколку сите институции ја вршат работата совесно и чесно, сепак очигледно е дека недостасува решително финале во кое прекршителите ќе бидат казнети, а оние кои имаат намера да станат прекршители да се предомислат, свесни дека им следува затворска казна или висока парична казна за сите направени повреди на изборниот закон. Казните не треба да имаат само репресивна, туку многу повеќе превентивна природа. Тие треба да го подигнат нивото на изборната култура во државата, особено кај политичките партии.

ПОТРЕБЕН Е "СВЕЖ ПОЛИТИЧКИ ВОЗДУХ"

Според Вас, како ќе се котираат двете нови партии, ДОМ и НСДП, на претстојните избори, но и кои се Вашите прогнози во однос на котирањето на останатите партии?

КАРАКАМИШЕВА: По правило, новите партии внесуваат свежина во политичкиот простор. Тие се показател дека политичкиот живот се менува, се движи, продуцира нови идеи и стратегии за развој. Многу е важно како новите партии ќе го искористат потенцијалот и ентузијазмот на своите членови и во која насока ќе ја насочат својата енергија. Најдобро е таа да биде искористена за граѓаните и за решавање на нивните маки, за промовирање нови економски и политички вредности, кои ќе внесат оптимизам во општеството. Лично, ја поздравувам и ја поддржувам секоја нова енергија на политичката сцена, која ќе знае успешно да се етаблира во структурите, која ќе знае да биде автентична, оригинална и сплотена со граѓаните и нивните интереси. Евидентно е дека кај нас граѓаните сè помалку им веруваат на политичките партии и на политичарите. Тие и го заслужија тоа. Ни го обременија секојдневието со премногу лажни ветувања, демагогија, корупција, афери, нездрави односи и популизам. Многу малку простор оставија за творештвото на креативните и способните луѓе, кои гледајќи ги состојбите, а немоќни да се наметнат со силата

на тупаниците и рекетарската логика, останаа надвор од актуелните случувања, да гледаат и да се чудат до каде може да оди човечката негрижа. Надежта дека ќе дојдат подобри времиња кога знаењето, личните вредности на поединците и силата на разумот ќе успеат да победат и да се наметнат над безредieto, моралната истрошеност и квазивредностите е единствената сила во која останува да веруваме дека иднината на Македонија мора да биде подобра. На Македонија ѝ е потребен "свеж воздух" на политичката сцена. Никој нема право да ни се припишува за судбина.

Како ги оценувате реформите во правосудството. По-конкретно, зошто премиерот ја откажа соработката со експертскиот тим, кој беше ангажиран да понуди решение околу уставните измени во делот на судството, а чиј член бевте и Вие?

КАРАКАМИШЕВА: Реформите во правосудството сè уште не се почнати. Промената на Уставот не значи реформа на правосудството. Дури и донесувањето на судските закони не значи реформа. Таа е вистинска само доколку има нејзина позитивна реализација и доколку граѓаните ги почувствуваат позитивните ефекти. Оттука, мислам дека е премногу рано да коментирам нешто што сè уште е во зародиш. Експертскиот тим мошне квалитетно си ја заврши работата околу уставните измени. И покрај некоректниот однос кон нас, на крајот сите решенија за кои ние инсистиравме да останат во форма во која ги предложивме и поради кои бевме отпуштени, останаа исти. Само да потсетам. Експертскиот тим беше против пробниот мандат на судиите, против донесувањето на Законот за судовите со апсолутно, а не со квалификувано мнозинство и против тоа измените во државната управа да се поврзуваат со реформата на правосудниот систем, бидејќи станува збор за две различни структури во системот. Денес, за наша среќа, овие решенија не се вградени во Уставот. Останаа само непријатните сеќавања и чувството дека во оваа држава ако некој не се согласува со желбите на владејачката гарнитура тешко дека ќе може да помине без последици.

Мислам дека изборите не треба да ги правиме успешни за другите. Тие ни се потребни нам, на граѓаните на Македонија. Тие се наша лична карта, наш идентитет. Тие се огледало или рефлексija на нашиот политички живот, на квалитетот на нашата политичка понуда.

Дали во изминатиов 15-годишен период, ние воопшто имавме демократски политички систем?

КАРАКАМИШЕВА: Власта на секоја држава мора да се определи што сака. Доколку ја прифаќа демократијата, тогаш треба недвосмислено да се определи за поимите и за институционалните механизми на демократијата така како што изворно се дефинирани и концепирани во политичката наука. Доколку не го стори тоа, таа го сноси ризикот на демократско негирање. Хибридниите решенија кои имаат за цел да ги изменаат овие две насоки на политичко дејствување се ништовни по природата на нивното егзистирање од едноставна причина што плусот и минусот никогаш не можат да се соединат. Тие секогаш ќе останат она што се, два краја на една низа. Токму затоа хибридниите состојби се погубни за секоја власт. Она што го живее РМ личи на демократска недемократија. Според уставната позиционираност и развојната определеност Ма-

кедонија е демократски ориентирана држава. Власта има обврска да ја следи вака зацртаната определба. Македонската демократска содржина е преплавена со поими, институции, категории, органи и нивни релации, кои во политичката теорија се крајно детерминирани како напредни и квалитетно издржани. Овие теориски квалитети треба да го осмислат практичниот импулс на државното и системското дејствување на носителите на власта во демократски амбиент. Поимите од типот парламентарна демократија, легитимитет на политичката власт, позитивен авторитет, цивилно општество, човекови слободи и права од сите генерации, политички партии и ред други, имаат своја политичка профилација, но и конкретизација по која тие јасно се препознаваат и функционираат. Меѓутоа, демократските форми не констатираат а priori и демократска исполнетост. Тие можат да останат внатрешно празни доколку не се работи на процесот на нивното обложување. Македонското Собрание наместо да претставува институција која го контролира и го санкционира однесува-

њето на власта, се претвора во нејзин апологет, мутантска власт која наместо да ја спроведува волјата на народот, сè повеќе располага со судбината на народот. Или, да ги земеме политичките партии. Наместо да ги застапуваат и да се борат за реализација на своите политички програми пред народот, тие прераснуваат во интересни и профитни политичко-елитни групации, кои се борат исклучително за голото освојување на власта и привилегиите кои потоа следуваат. Овие примери јасно посочуваат дека демократијата во Македонија добива мутантна форма. А, мутантството е многу опасна појава. Можноста да се заробиме во мутантскиот свет е уште поопасна состојба.